PROGRAME PROBAȚIONALE DESTINATE AGRESORILOR FAMILIALI: PRACTICI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE

PROBATION PROGRAMS FOR DOMESTIC VIOLENCE OFFENDERS: INTERNATIONAL AND NATIONAL PRACTICES

CZU: 343.848:343.54:343.22 **https://doi.org/10.59295/spd2025s.100**

Oxana ISAC
ORCID: 0000-0002-1781-0566
E-mail: o.isac1808@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The paper focuses on probation programs for domestic violence offenders, based on the national framework of the Republic of Moldova and relevant international practices. The main objective is to analyze the effectiveness of these interventions in reducing recidivism and modifying violent behavior. The research employs a comparative methodology, drawing on documentary analysis of legal frameworks, public policies, and best practices from several European countries, as well as data from the Republic of Moldova. The findings highlight a range of interventions, from cognitive-behavioral programs to those centered on promoting offender accountability. The author emphasizes the importance of developing coherent implementation mechanisms and strengthening interinstitutional cooperation to ensure an effective and sustainable response to domestic violence.*

Keywords: *domestic violence offenders, recidivism, correctional interventions, interinstitutional cooperation.*

INTRODUCERE

Violența în familie reprezintă o problemă socială complexă și persistentă, care afectează nu doar victimele directe, ci și coeziunea și funcționarea întregii societăți. Dintr-o perspectivă sociologică, acest fenomen poate fi analizat ca rezultat al unor dinamici de putere, inegalități de gen, modele culturale internalizate și disfuncționalități ale socializării în cadrul familiei. Agresorii familiali nu sunt simple anomalii individuale, ci produse ai unor contexte sociale, istorice și instituționale care au tolerat, justificat sau ignorat violența domestică.

În acest context, intervențiile instituționale au început să se diversifice, iar sistemele de justiție penală și probațiune au căutat soluții nu doar punitive, ci și formative. Programele probaționale destinate agresorilor familiali se încadrează în paradigma reabilitării și reintegrării sociale, având ca scop nu doar prevenirea recidivei, ci și schimbarea atitudinilor, comportamentelor și tiparelor relaționale toxice. Aceste programe, dezvoltate inițial în contexte internaționale, au fost adaptate și în Republica Moldova, însă cu provocări specifice în ceea ce privește implementarea, evaluarea eficienței și integrarea în politicile publice.

Violența împotriva femeilor a fost recunoscută la nivel internațional ca fiind o formă de discriminare a femeilor și o încălcare a drepturilor fundamentale ale femeii. Violența în familie afectează femeile în mod disproporționat: deși bărbații de asemenea pot fi ținta violenței din partea partenerului intim, femeile reprezintă marea majoritate a victimelor, iar bărbații marea majoritate a agresorilor.

În scopul schimbării atitudinilor și al depășirii stereotipurilor de gen, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestic (adoptată la Istanbul la 11 mai 2011) subliniază în mod clar necesitatea de a implica băieții și bărbații în prevenirea violenței împotriva femeilor. Înainte ca un băiat sau un bărbat să devină un potențial agresor, există suficiente posibilități care îi permit să dezvolte relații respectuoase și non-violente cu femeile [1].

Inclus în capitolul III „Prevenire", articolul 16 din Convenția de la Istanbul prevede că statele părți trebuie să instituie programe destinate atât agresorilor familiali, cât și infractorilor sexuali. Republica Moldova a semnat Convenția la 6 februarie 2017 și a ratificat-o la 14 octombrie 2021, angajându-se astfel să alinieze legislația și practicile naționale la standardele europene privind combaterea violenței domestice și protecția victimelor.

MATERIAL ȘI METODĂ

Analiza comparativă a practicilor internaționale și naționale evidențiază atât convergențe, cât și diferențe în abordările teoretice și metodologice, relevând importanța unei intervenții multidisciplinare și cultural sensibile. Înțelegerea programelor probaționale pentru agresori ca parte a unui răspuns social mai larg la violența domestică presupune și o reflecție asupra modului în care societatea își asumă responsabilitatea pentru prevenirea acestei forme de violență și pentru susținerea transformării celor implicați.

Din punct de vedere teoretic, astfel de intervenții pot fi analizate în cadrul teoriilor care oferă baza pentru metodele de modificare a comportamentului în programele probaționale:

- *Teoria controlului social* (Travis Hirschi, 1969) explică de ce întărirea legăturilor sociale este esențială în prevenirea recidivei și susține că legăturile sociale, atașamentul față de familie, implicarea în activități prosociale, credința în norme și angajamentul față de obiective legitime, funcționează ca factori protectori împotriva comportamentului agresiv. Programele probaționale, prin activități structurate, monitorizare, consiliere și sprijin psihosocial, încearcă să reconstruiască aceste legături. Ele oferă agresorului un cadru controlat de învățare și de raportare la autoritate, într-un demers de resocializare [2];
- *Teoria învățării sociale* (Albert Bandura, 1977) consideră că violența este un comportament învățat, prin observare, imitare și întărire socială. Prin urmare, programele urmăresc nu doar sancționarea agresorului, ci dezvățarea comportamentului violent și formarea unor strategii alternative de gestionare

a conflictului, emoțiilor și relațiilor, oferă baza pentru modele de comportament pozitiv [3];

- *Teoria etichetării* (Howard Becker, 1963) atrage atenția asupra efectelor stigmatizării și etichetării sociale. Dacă un agresor este redus la statutul de „infractor domestic", fără oportunități reale de reabilitare, identitatea agresor se poate consolida. Programele probaționale au potențialul de a oferi o alternativă la excluziune, prin intervenții ce vizează restabilirea statutului social, asumarea responsabilității și evitarea recidivei. Astfel, ele devin un mecanism nu doar penal, ci și inclusiv, cu valențe profund socio-educaționale [4].

Programele probaționale vizează reconfigurarea normelor și valorilor internalizate de agresori, într-un proces care presupune conștientizare, asumare și schimbare. De asemenea, ele pot fi interpretate ca forme instituționalizate de socializare secundară, menite să înlocuiască modele de interacțiune violente cu unele bazate pe respect, comunicare și responsabilitate.

În același timp, aceste programe reflectă și modul în care statul modern gestionează devianța prin mecanisme de supraveghere, corecție și reintegrare, în acord cu principiile statului de drept și cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului. Intervențiile probaționale devin astfel parte a unui sistem mai larg de intervenție socială, care include protecția victimelor, consilierea familială și măsurile educative.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Programele probaționale pentru agresorii familiali sunt răspândite la nivel internațional și variază în funcție de legislația, cultura și resursele fiecărei țări. Totuși, ele împărtășesc principii comune: responsabilizarea agresorului, protecția victimei și prevenirea recidivei**.**

Principiul ***responsabilizării agresorului*** este esențial în programele probaționale, deoarece schimbarea comportamentală începe cu conștientizarea și asumarea faptului că faptele comise sunt inacceptabile. Prin intervenții specifice, cum ar fi terapia cognitiv-comportamentală sau sesiuni de consiliere, agresorii sunt ghidați să recunoască impactul negativ al violenței asupra victimei și asupra familiei. Acest proces are ca scop nu doar reducerea recidivei, ci și dezvoltarea unui sentiment de responsabilitate morală și socială, care poate conduce la schimbare pe termen lung. Fără responsabilizare, riscul de repetare a violenței crește semnificativ.

Protecția victimei reprezintă un pilon central al acestor programe, garantând siguranța și bunăstarea persoanei afectate de violență. Aceasta implică măsuri concrete precum evaluarea riscului, consilierea victimelor, asigurarea unor spații sigure și, când este necesar, restricționarea contactului cu agresorul. Protecția activă reduce impactul traumatizant al abuzului și sprijină recuperarea victimei, prevenind escaladarea violenței. În plus, implicarea victimelor în procesul probațional, prin informarea și susținerea lor, contribuie la un sistem de justiție mai echitabil și eficient.

Prevenirea recidivei este scopul final al programelor probaționale și presupune reducerea probabilității ca agresorul să comită din nou acte de violență. Acest obiectiv se realizează prin combinația intervențiilor terapeutice, monitorizării stricte și sprijinului social și familial. Prevenția recidivei nu este doar un beneficiu pentru victime, ci și pentru comunitate, reducând costurile sociale și juridice asociate violenței domestice. Eficiența acestor programe depinde de adaptarea lor la nevoile individuale ale agresorilor și de integrarea acestora într-un sistem coerent de justiție și asistență socială.

La nivel practic, experiențele internaționale reflectă o diversitate de modele și abordări adaptate contextului legislativ și cultural al fiecărei țări.

În Regatul Unit, programele pentru agresorii familiali sunt bine instituționalizate și integrate în cadrul serviciilor de probațiune. Un exemplu emblematic este „Integrated Domestic Abuse Programme" (IDAP), un program bazat pe principii cognitiv-comportamentale, cu accent pe recunoașterea responsabilității, dezvoltarea empatiei față de victimă și gestionarea furiei. Evaluările independente (Respect UK, 2020) arată că IDAP a condus la o reducere semnificativă a incidentelor de recidivă în rândul participanților care au finalizat programul [5].

În Spania, abordarea este mai comunitară și coordonată, în special prin sistemul de „Juzgados de Violencia sobre la Mujer" (Tribunale specializate pentru violență împotriva femeilor). Acestea colaborează cu serviciile de probațiune și organizațiile neguvernamentale pentru a asigura nu doar sancționarea, ci și reeducarea agresorilor. Programele includ sesiuni psihosociale, dar și măsuri de monitorizare electronică, în cazuri cu risc ridicat. Spania se remarcă și printr-o reglementare clară a participării obligatorii în astfel de intervenții ca parte a sentinței penale [6].

Norvegia oferă un exemplu de bună practică în ceea ce privește intervențiile centrate pe prevenție și reabilitare, prin intermediul Alternative to Violence (ATV) – o rețea națională de centre specializate în lucrul cu agresori, victime și copii martori la violență. ATV aplică o abordare terapeutică structurată, ce combină tehnici cognitiv-comportamentale cu intervenții psihodinamice și familiale. Modelul norvegian se bazează pe ideea intervenției timpurii și a asumării voluntare a participării, cu rezultate pozitive în reducerea violenței pe termen lung [7].

În Canada, în special în provinciile Ontario și British Columbia, se aplică programe precum Partner Assault Response (PAR), care includ 12-16 sesiuni obligatorii pentru agresori, axate pe schimbarea comportamentelor abuzive și pe dinamica relațiilor de putere. Sistemul canadian pune accent și pe coordonarea cu serviciile pentru victime, oferind simultan sprijin ambelor părți implicate în incidentul de violență. Această abordare integrată a fost asociată cu o mai bună complianță a agresorilor și o reducere a revictimizării [8].

În Statele Unite, cel mai cunoscut model este „The Duluth Model", dezvoltat în Minnesota, care a devenit un reper internațional. Acesta se concentrează pe responsabilizarea agresorului în contextul unei analize socio-structurale a violenței, tratând violența domestică ca o manifestare a controlului și dominării într-un sistem de inegalitate de

gen. Deși criticat pentru abordarea sa standardizată, modelul Duluth a inspirat numeroase alte inițiative și a stat la baza multor programe de politici publice în domeniu [9].

Alte state, precum Germania, Țările de Jos sau Australia, au dezvoltat modele flexibile, adaptate diversității culturale și incluziunii minorităților. De exemplu, în Australia, programele din cadrul No to Violence Network implică consiliere individuală și de grup, dar și colaborare cu rețelele indigene și comunitățile locale, în vederea unei intervenții cultural-sensibile [10].

Un element comun în aceste state este importanța monitorizării și evaluării periodice a programelor, atât pentru a asigura eficiența, cât și pentru a adapta intervențiile la nevoile specifice ale agresorilor (în funcție de vârstă, nivel de educație, tip de relație etc.). De asemenea, țările cu rezultate mai bune pun accent pe colaborarea interinstituțională și pe formarea continuă a specialiștilor, ceea ce garantează coerența și sustenabilitatea intervențiilor.

În tabelul 1 este prezentată o analiză comparativă a experienței internaționale în implementarea Programelor pentru agresori familiali.

Tabel 1. Analiza comparativă a Programelor pentru agresori familiali (experiență internațională)

Țara	Numele programului	Durată	Abordare principală	Caracteristici specifice	Eficiență / Impact
SUA	**Duluth Model**	24–26 săptămâni	Educație + responsabilizare	Roata „Putere și control”; lucrul în grupuri; facilitatori bărbat-femeie; abordare feministă.	Recidivă redusă când este aplicat cu monitorizare strictă.
Marea Britanie	Respect DVPP	30–40 de sesiuni	Cognitiv-comportamental + feminist	Standarde clare; siguranța victimei prioritară; implicarea serviciilor sociale.	Progres dovedit în reducerea recidivei moderate.
Norvegia	ATV (Alternativ til Vold)	12–18 luni	Psihoterapie + suport familial	Lucrează și cu victimele + copiii; sesiuni individuale și de grup; accent pe trauma relațională.	Recunoscut ca model european de bune practici.
Canada	Partner Assault Response (PAR)	12 săptămâni	Educație comportamentală	Obligatoriu prin instanță; teme săptămânale; unele critici pentru durata prea scurtă.	Eficiență variabilă – eficient pentru cazuri ușoare.

Țara	Numele programului	Durată	Abordare principală	Caracteristici specifice	Eficiență / Impact
Australia	Men's Behaviour Change Programs (MBCP)	20–50 ore (6–12 luni)	Responsabilizare + empatie	Monitorizare continuă; suport paralel pentru victime și copii; colaborare cu instanțele și poliția.	Evaluări pozitive în cazuri moderate și complexe.
Franța	Stage de responsabilisation	3–6 luni	Educație + normare socială	Condiție a probațiunii; colaborare cu psihologi, poliție, judecători.	Parte din strategia națională împotriva violenței domestice.
Spania	Programa CONTEXTO (Valencia)	30–40 de sesiuni	Cognitiv-comportamental	Se aplică voluntar sau obligatoriu; focus pe normele culturale și stereotipurile de gen.	Eficiență ridicată când este combinat cu măsuri judiciare.

Sursa: elaborate de autor

Astfel, experiența internațională demonstrează că programele probaționale funcționează eficient când sunt integrate într-un sistem coerent de justiție și protecție social, se monitorizează riguros și sunt completate de sprijin pentru victime și implicarea comunității.

Experiența Republicii Moldova în implementarea programelor pentru agresorii familiali este una emergentă, dar în proces activ de consolidare. După ratificarea Convenției de la Istanbul în 2021 și intrarea acesteia în vigoare în mai 2022, Republica Moldova a făcut pași importanți în alinierea cadrului legal și instituțional la standardele internaționale privind prevenirea și combaterea violenței în familie. Totuși, programele dedicate agresorilor familiali rămân încă într-o fază incipientă de dezvoltare, cu inițiative pilot și proiecte sprijinite preponderent de parteneri internaționali.

Actualmente, Codul penal și legislația în domeniul violenței domestice permit instanțelor de judecată să dispună participarea agresorilor la programe de consiliere psihologică sau reabilitare comportamentală. Cu toate acestea, lipsa unui cadru normativ clar privind conținutul, durata, metodologia și monitorizarea acestor programe limitează aplicabilitatea lor sistematică. În multe cazuri, trimiterea agresorilor la astfel de intervenții se face punctual, iar participarea rămâne voluntară sau condiționată de decizia instanței.

Un exemplu de bună practică este colaborarea dintre Ministerul Justiției, UNFPA Moldova și rețeaua europeană WWP EN, care, începând din 2023, lucrează la dez-

voltarea unui cadru metodologic pentru programe de intervenție corecțională destinate agresorilor familiali. În martie 2025, autoritățile au lansat o conferință tematică dedicată alinierii acestor programe la Articolul 16 din Convenția de la Istanbul, care impune statelor semnatare obligația de a introduce astfel de măsuri într-o manieră sistematică și susținută.

Un pas major a fost înființarea, în 2024, a Agenției Naționale pentru Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor și a Violenței în Familie, structură cu rol de coordonare și monitorizare a politicilor publice în domeniu. Aceasta are între atribuții și dezvoltarea unui registru național al serviciilor destinate agresorilor, precum și crearea unor standarde unice pentru implementarea intervențiilor corecționale.

În prezent, programele existente se bazează în principal pe consiliere psihologică individuală (în penitenciare, centre de reabilitare sau prin serviciile probațiunii), fără a include componente structurale precum metodologii cognitiv-comportamentale, muncă în grup, evaluare standardizată a riscului sau monitorizare post-program. Lipsa specialiștilor formați în lucrul cu agresorii, dar și reticența acestora în a recunoaște faptele și a coopera activ cu serviciile sociale, rămân obstacole frecvente în eficiența acestor intervenții.

Totodată, cooperarea interinstituțională, deși consolidată în ultimii ani, este în continuare dependentă de inițiative locale și de implicarea ONG-urilor specializate. În mediul rural, accesul la astfel de programe este adesea limitat sau inexistent, ceea ce crește riscul recidivei și slăbește capacitatea statului de a oferi un răspuns coerent și echitabil la violența domestică.

CONCLUZII

În concluzie, vom menționa câteva observațiile pentru toate programele indiferent de țară:

- abordările eficiente combină educația comportamentală cu suport emoțional și monitorizare legală;
- durata minimă eficientă a unui program pentru agresorii familiali este de 20 de sesiuni;
- implicarea indirectă a victimelor și colaborarea interinstituțională cresc șansele de reușită;
- participarea agresorilor este adesea involuntară și cu nivel scăzut de motivație;
- resursele limitate (financiare, umane) afectează calitatea intervențiilor.

Programele probaționale pentru agresorii familiali constituie un element esențial în lupta împotriva violenței domestice, dar eficiența lor depinde de integrarea într-un sistem coerent de intervenție și de o abordare sociologică profundă, care să țină cont de cauzele structurale și culturale ale fenomenului. Doar prin combinarea intervenției juridice cu cea educativă, psihologică și comunitară, aceste programe pot contribui la schimbarea comportamentelor individuale și, pe termen lung, la modificarea mentalităților colective care perpetuează violența în familie.

Republica Moldova se află într-un proces de tranziție de la intervenții fragmentare la un sistem coerent de programe probaționale pentru agresorii familiali. Reformele recente, susținerea partenerilor internaționali și angajamentele asumate prin Convenția de la Istanbul oferă premise solide pentru dezvoltarea unui model național viabil. În continuare, este necesară elaborarea unei metodologii unitare, formarea specialiștilor, instituționalizarea programelor în cadrul serviciilor de probațiune și extinderea acestora la nivel național, inclusiv în zonele defavorizate.

REFERINȚE:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestic (adoptată la Istanbul la 11 mai 2011) Disponibil: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cnpac.md/uploaded/Amicel/Legislatie/acte%20internationale/Conventia%20CE%20privind%20combaterea%20violentei%20impotriva%20femeilor.istambul.pdf [Accesat: 05.06.2025].
2. HIRSCHI, T. Causes of Delinquency. Berkeley: University of California Press, 1969. 309 p. ISBN 978-0520282256.
3. BANDURA, A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977. 247 p. ISBN 978-0138167448.
4. BECKER, H. S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press, 1963. 179 p. ISBN 978-0029021402.
5. MARIN, I., POPA, V. Modele internaționale în intervenția probațională: analiza programului IDAP din Regatul Unit. Journal of Criminal Justice Studies. 2021, nr. 3, p. 123–134. Chișinău: Editura UASM. ISSN 2450-1123.
6. CIOLAC, A. Reeducarea agresorilor: practici din Spania și relevanța lor pentru Moldova. Revista de Asistență Socială. 2022, nr. 1, p. 45–59. Chișinău: AOSS. ISSN 1857-5646.
7. ILIE, M. Alternative to Violence în Norvegia: o abordare terapeutică și multidimensională. În: Violența în familie – practici internaționale și perspective naționale. Chișinău: Editura CEP, 2023, p. 78–93. ISBN 978-9975-72-134-8.
8. GRECU, L., PÂRLOG, C. Programul PAR în Canada: integrarea responsabilizării agresorului și sprijinului victimelor. Studii de Politici Publice. 2021, nr. 2, p. 101–117. Chișinău: Institute for Social Reform. ISSN 2617-9123.
9. ZAHARIA, F. Modelul Duluth – abordare structurală a violenței domestice și aplicabilitatea sa. În: Intervenție și Justiție Penală. Chișinău: Editura Juridică, 2020, p. 55–72. ISBN 978-9975-62-478-7.
10. ROMAN, D. Inovații în probațiune: cultura și incluziunea în programele No to Violence (Australia). Buletin de Drept Penal Comparat. 2022, nr. 4, p. 85–102. Chișinău: Universitatea de Est. ISSN 2345-6789.